

Verslag van K.P.van der Mandele betreffende de gemeenschappelijke markt (Rotterdam, 1957)

Source: Economisch-statistische Berichten. 1957, n° 42. Rotterdam. "Een sprong in het duister ", auteur:Van der Mandele, K.P. , p. 224-229.

Copyright: All rights of reproduction, public communication, adaptation, distribution or dissemination via Internet, internal network or any other means are strictly reserved in all countries.

The documents available on this Web site are the exclusive property of their authors or right holders.

Requests for authorisation are to be addressed to the authors or right holders concerned.

Further information may be obtained by referring to the legal notice and the terms and conditions of use regarding this site.

URL:

http://www.cvce.eu/obj/verslag_van_k_p_van_der_mandele_betreffende_de_gemeenschappelijke_markt_rotterdam_1957-nl-fa45783c-eeb5-4ce7-ad3b-1d1b25ffb721.html

Date de dernière mise à jour: 05/11/2015

Een sprong in het duister

In dit artikel wordt de vraag aan de orde gesteld, wat de gevolgen voor Nederland zouden zijn, indien de plannen inzake de Gemeenschappelijke Markt in de huidige vorm zouden worden aanvaard. Daartoe staat schrijver eerst stil bij het verschijnsel van de douane-unie als zodanig. Vervolgens wordt ingegaan op de betekenis van een douane-unie voor West-Europa en onderzocht in welke mate het verdragswerk te Brussel het begrip douane-unie dekt en welke betekenis daaraan moet worden gehecht. Ten slotte vraagt schrijver zich af, of Nederland het verdrag tot iedere prijs dient te aanvaarden. Nauwkeurige afweging van alle voor- en nadelen van de positie binnen en buiten de markt zou daarvoor nodig zijn. Schrijver is daarom van mening, dat alleen wanneer Nederland de mogelijkheid van niet-aanvaarding van het verdrag in overweging neemt, het in staat zal zijn een objectief oordeel over het verdrag als zodanig te vellen.

Over de plannen en over de onderhandelingen inzake de Gemeenschappelijke Markt heeft lang een sluier gehangen. Er werd door commissies en delegaties — dat was wel bekend — naarstig en met toewijding aan het plan-Spaak gearbeid; de Regering had bevorderd dat een sub-commissie van de S.-E.R. gekozen uit het bedrijfsleven haar adviezen zou geven over dit ontwerp-verdrag voor een „marché commun”. Maar alles bleef in de strikt vertrouwelijke sfeer.

Tegen het einde van het vorig jaar, toen de behandeling op ministerniveau in het zicht kwam, begon Spaak zelf aan het rad te draaien en wel in steeds grotere vaart. Het geheimzinnige verdween en in steeds ruimere kring begon men de gevaren van het verdrag voor onze economie te onderkennen en onze Regering zelf begon de bezwaren aan het grote doel verbonden zeer duidelijk te zien.

Zij kwam daarbij in een moeilijke positie. Aan de ene kant wilde zij niets liever dan „Europees” blijven, wetende ook, dat dit de wens van een groot deel van de bevolking is, zich ook herinnerende dat de eerste plannen over een „common market” tussen de zes landen door Nederlandse Ministers waren opgeworpen.

Maar konden de plannen in *deze* vorm worden aanvaard? Immers neen. En zo toog onze Regering met haar staf naar Brussel en Parijs om te trachten, met behoud van het beginsel, het verdrag zo gewijzigd te krijgen dat het althans discutabel zou worden en van al te grote gevaren zou worden gezuiverd. *Deze taak hebben onze Ministers en hun delegaties met inzet van al hun krachten volbracht.*

Maar dan komt de vraag, die wij ons stellen moeten. Mag dit ontwerp-verdrag door onze Regering uiteindelijk worden geparafeerd en door ons Parlement worden geratificeerd?

Wanneer wij een analyse van het verdragswerk bij de nog altijd met volledige kennis van wat er uit de bus zal komen willen ondernemen, dan kan deze wellicht het best geschieden door eerst een ogenblik stil te staan bij het verschijnsel van de douane-unie als zodanig, om vervolgens na te gaan wat een douane-unie in West-Europa kan betekenen. Ten slotte zullen wij dan uiteraard moeten onderzoeken in welke mate het verdragswerk te Brussel het begrip douane-unie dekt en welke betekenis daaraan moet worden gehecht.

De — men zou het kunnen noemen technologische — grondgedachte van de douane-unie is in feite zeer eenvoudig. Het grote aandeel van de vaste kosten in de moderne, gemechaniseerde produktie drijft tot de vervaardiging van zo groot mogelijke series, waardoor de kosten per eenheid produkt steeds lager komen te liggen. In een dergelijke constellatie komt alles er dus op aan grote afzetmarkten van een zo stabiel mogelijke aard te creëren.

Het opheffen van handelsbelemmeringen — zo men wil het scheppen van een douane-unie — is een van de middelen om zulk een grote afzetmarkt te verkrijgen. Maar dit is natuurlijk niet voldoende. Het opheffen van tariefmuren en contingenten geschiedt met de bedoeling, dat daardoor op de aldus gecreëerde grotere markt bepaalde veranderingen in het produktiepatroon plaats grijpen. Er moet een *specialisatie* in de produktie optreden, d.w.z. de bevoorrading van de nieuwe, grotere markt met bepaalde produkten moet voortaan van een of enkele produktiecentra uit plaatsvinden, en wel dié produktiecentra, welke het bedoelde artikel het best en het goedkoopst kunnen voortbrengen. Grotere produktieseries geven dan de mogelijkheid van nieuwe produktietechnieken en van grotere mechanisatie. De kosten per eenheid produkt dalen, de

produktiviteit zal stijgen en de welvaart zal toenemen.

Tegenover deze voordelen staan ook nadelen. De nadelen zijn gelegen in het feit, dat een douane-unie, d.w.z. de opheffing van handelsbelemmeringen tussen een *beperkt* aantal landen, altijd iets willekeurig heeft. De goederenuitwisseling tussen dit beperkte aantal landen wordt bevoordeeld in vergelijking met de goederenuitwisseling met de landen die buiten de douane-unie blijven. Er ontstaat een zgn. „deflexion of trade”, doordat de handel met de partners in de douane-unie gedeeltelijk in de plaats komt voor de handel met buiten de douane-unie gelegen landen.

Uiteraard kunnen daardoor in bepaalde gevallen activiteiten als internationale handel, scheepvaart en zeehavens worden getroffen. Belangrijker is echter wellicht het argument, dat deze „deflexion of trade” een algemeen economisch nadeel kan betekenen. Zij brengt immers tot uitdrukking, dat een gevestigde internationale produktiespecialisatie op bredere basis wordt verstoord. Het is daarbij volstrekt niet zeker, zeker niet, als men aanneemt, dat de uitgangssituatie harmonisch is gegroeid, dat de produktie in het land dat de preferentiële behandeling verkrijgt, ook inderdaad de meest rationele is en dus verdient te worden gestimuleerd ten koste van de produktie in andere landen.

Het behoeft wel geen betoog, dat deze afbuiging van handelsstromen sterker wordt naarmate het gemeenschappelijke douanetarief tegenover de zgn. „derde” landen hoger komt te liggen. Dié partners van de douane-unie die vroeger een relatief laag tarief hadden, maar na sluiting van de unie het hogere gemiddelde zgn. „buitentarief” moeten toepassen, worden door de „deflexion of trade” het sterkst getroffen.

Natuurlijk zijn ook tegenover deze argumentatie andere overwegingen aangevoerd. Men erkent het nadeel, gelegen in de discriminatoire werking van de douane-unie, doch stelt daar tegenover, dat de dynamiek van de grotere markt een welvaartsvermeerdering kan oproepen, welke de genoemde nadelen verre zal overvleugelen.

Maar geheel en al kan men daarmee toch niet wegwuiven de spanning tussen enerzijds de wenselijkheid van een produktiespecialisatie welke een zo groot mogelijk deel van de wereld omvat en anderzijds de op regionale of continentale basis opgetrokken douanegebieden welke door min of meer hoge tariefmuren van de rest van de wereld zijn gescheiden.

Wij stappen hiermede van de enigszins theoretische beschouwingen over de douane-unies af en komen tot de projecten waarmee wij in West-Europa thans doende zijn.

Over de wenselijkheid de handelsbelemmeringen tussen de landen van West-Europa uit de weg te ruimen bestaat sedert het einde van de tweede wereldoorlog vrijwel eenstemmigheid. De Organisatie voor Europese Economische Samenwerking, die in 1948 begon te werken, heeft op dit gebied belangrijke resultaten bereikt. De kwantitatieve invoerrestricties zijn op vele terreinen van handel voor het overgrote deel uit de weg geruimd. Het onderlinge betalingsverkeer tussen de landen van Europa is door de Europese Betalings Unie zeer vergemakkelijkt. Er is geen twijfel aan, dat door het opruimen van vele van deze kunstmatige en zeer restrictieve regelingen de onderlinge goederenuitwisseling tussen de landen van Europa grote impulsen heeft ontvangen.

De laatste jaren is echter gebleken, dat er als het ware een residu aan restricties is — kwantitatieve restricties in de vorm van contingenten, kwalitatieve restricties in de vorm van douanetarieven — dat zich niet uit de weg laat ruimen, en dat er verder een zeker punt is in de regeling van het onderling betalingsverkeer, waaraan wij niet voorbijkomen en waardoor wij de volledige convertibiliteit van de munten niet tot stand kunnen brengen.

Er zal een bijzondere krachtsinspanning voor nodig zijn om deze laatste en dikwijls zeer taaie handelsbelemmeringen uit de weg te ruimen. Een ding moeten wij daarbij wel goed bedenken. Achter deze restricties, die thans de intra-Europese handel nog belemmeren, staan vaak zeer harde economische of politieke realiteiten. Het is een harde economische realiteit, dat de landbouw in vele Europese landen onrendabel werkt, door allerlei kunstgrepen en beschermingen onttrokken wordt aan de

rationalisatietendentie, welke in de concurrentie tussen de zelfstandige ondernemers ligt besloten. Het is een even harde economische realiteit, dat in enkele landen van Europa reeds sedert vele jaren en tot op de huidige dag toe de inflatie zich nu eens sluipend dan weer hollend voortbeweegt en dat de economische en monetaire politiek van die landen — door welke politieke of economische constellatie dan ook gedwongen — niet bij machte is daaraan een einde te maken.

Het zijn tenslotte harde politieke feiten, dat Frankrijk zijn engagementen heeft in de overzeese gebiedsdelen en in de overzeese departementen, engagementen die het land een enorme last opleggen, en dat Duitsland in tweeën gespleten is, waardoor het is gedwongen bepaalde delen van zijn economie op speciale wijze te belasten.

Wanneer wij nu spreken van de speciale krachtsinspanning waartoe West-Europa zal moeten komen, dan wil het ons voorkomen, dat wij in de eerste plaats moeten trachten in een geest van Europese solidariteit de oorzaken van de thans nog heersende moeilijkheden uit de weg te ruimen. Dit nu zal niet zonder meer kunnen geschieden door het sluiten van een nieuw verdrag. Er zal verandering moeten worden gebracht in de *feiten* die hiervoor zijn genoemd. Vele daarvan kunnen worden gewijzigd door een koersverandering in de nationale politiek van de landen van Europa. Sanering van de landbouw in de betrokken landen, sanering van het transportwezen, sanering van de overheidsfinanciën, aanvaarding van een gezonde monetaire politiek gericht op het handhaven van het monetaire evenwicht — om maar eens enkele voorbeelden te noemen — kunnen slechts door de regeringen van de Europese landen zelve worden tot stand gebracht. Zij zijn voorwaarde voor het slagen van iedere poging om een gemeenschappelijke markt tot stand te brengen. Een verdrag om de onderlinge handelsbelemmeringen op te ruimen, al bevat het ook nog zulke plechtige afspraken en nog zulke fraaie beginselverklaringen, kan ons hierbij niet uit de nood redden. De wil en de mogelijkheid om een gezonde economie op te bouwen moeten in ieder van de Europese landen aanwezig zijn om een douane-unie tot een bestendig bouwwerk te maken.

Men versta ons goed. Wij willen aan een verdrag om tot een gemeenschappelijke Europese markt te komen volstrekt niet alle betekenis ontzeggen. Er kan zeker een stimulerende werking uitgaan van een geforceerde liberalisering van de goederenuitwisseling tussen de landen van West-Europa. Misschien worden onder de invloed van zulk een liberalisering sanerende maatregelen getroffen, die anders achterwege zouden zijn gebleven. Door onderlinge hulp kan wellicht ook het een en ander worden gedaan.

Veel is daarbij echter afhankelijk van de omvang en de nauwkeurigheid van de verplichtingen, welke de ledenstaten op zich nemen. Is veel in het vage gelaten en zijn er vele ontsnappingsclausules, dan zal zulk een verdrag weinig kunnen betekenen voor het wegnemen van de werkelijke oorzaken van de Europese achterstand in de wereld. De betekenis van een verdrag tot oprichting van een gemeenschappelijke markt mag men dus, naar ons oordeel, op zichzelf niet te hoog schatten.

Daarvoor bestaat nog een andere grond dan de hiervoor genoemde. Door opheffing van de invoerbepalingen tussen een aantal Europese landen ontstaat weliswaar een grote markt, maar toch niet zonder meer een markt van het Amerikaanse type. Historische ontwikkelingen zijn immers niet te ontkennen. Europa kenmerkt zich nu eenmaal op alle gebieden des levens — het ethnologische, het culturele en het economische — door een bijzonder sterke differentiatie. Deze differentiatie is in zeker opzicht ook onze kracht. In het economische is zij juist datgene wat het Europese produktiepatroon van het Amerikaanse onderscheidt. De vraag kan worden gesteld, of de Europese produktie zich niet juist in toenemende mate in deze gedifferentieerde richting zal moeten blijven ontwikkelen. Een rijk gedifferentieerde produktie van hoge kwaliteit kan Europa op de markten van de wereld een stevige exportpositie verschaffen, omdat hierdoor een veel genuanceerder aanpassing aan de vraag mogelijk is dan een typisch op massaproductie georiënteerde economie kan leveren. Zwitserland lijkt wat dat betreft een voorbeeld te zijn van wat Europese kwaliteitsproduktie kan bereiken. Men kan het probleem ook aldus stellen: is in het kader van de wereldwijde arbeidsverdeling aan de Europese economie misschien niet een bepaalde functie toebedeeld, duidelijk onderscheiden van die van de Amerikaanse economie? En brengt dat niet met zich, dat men van de instelling van een douane-unie geen fundamentele veranderingen in het produktiepatroon moet verwachten, afgezien nog van de mogelijkheid, dat zulk een fundamentele verandering — mits maar de banden met de economie van de gehele wereld worden gehandhaafd en geen protectionistische afsluiting wordt beoogd —

niet eens gewenst zou zijn?

Opnieuw moeten wij waarschuwen tegen een mogelijke misvatting. Ook al kan men wellicht stellen, dat het Europese productiepatroon *én historisch én sociaal én economisch* een datum is, dan betekent dat natuurlijk niet, dat niet met inspanning van alle krachten moet worden gepoogd dit productie-apparaat steeds te verbeteren, te versterken, te moderniseren en hiervoor een zo gunstig mogelijk klimaat te scheppen. Daardoor alleen immers kunnen produktiviteit en welvaart stijgen.

Ontwikkeling van wetenschap en onderwijs, een doelmatige organisatie van het economisch leven met gebruikmaking van de rationaliserende kracht van de concurrentie tussen vrije ondernemers, bevordering van besparingen en investeringen, stimulering van de export, ontplooiing van nieuwe technieken zijn middelen daartoe. In deze reeks behoort ook het opheffen van handelsbelemmeringen tussen zoveel mogelijk landen. Een douane-unie kan zeker ook een gunstig effect hebben en haar verwezenlijking zal men daarom moeten nastreven. Panacée tegen alle kwalen kan zij echter geenszins zijn en er is onzes inziens geen grond voor om nu juist op deze schakel in de ketting alle hoop voor de toekomst van de Europese economie te richten. Daarin schuilt bovendien het gevaar dat onze aandacht van andere op zijn minst even belangrijke problemen wordt afgeleid en dat wij menen al veel, zeer veel te hebben gedaan, als wij de douanetarieven tussen bepaalde landen hebben verlaagd of afgeschaft.

Wij geloven in het voorgaande te hebben aangegeven wat wij in algemene zin van een douane-unie in West-Europa wél en niét mogen en kunnen verwachten. Thans zouden wij nog een ogenblik willen stilstaan bij het eigenlijke verdragswerk, dat te Brussel is verricht en willen nagaan hoe wij dit in het licht van het voorgaande moeten beoordelen.

De eerste vraag daarbij is in hoeverre het huidige verdrag in een werkelijke gemeenschappelijke markt voorziet, d.w.z. in hoeverre vrije circulatie van goederen en diensten en van personen en kapitaal binnen de gemeenschap zal zijn verzekerd.

Wat over dit punt tot nu toe is bekend geworden kan ons, geloven wij, niet zeer blijmoedig stemmen. Twee — zeker voor Nederland — belangrijke sectoren van het economisch leven, nl. landbouw en transportwezen, zullen in feite in het verdrag geen enkele garantie vinden, dat hun produkten en diensten vrij over de gehele gemeenschappelijke markt kunnen worden geleverd. Allerlei speciale bepalingen maken het mogelijk de huidige beschermingspolitiek voort te zetten en hier en daar schuilt het zeer reële gevaar, dat ons land meegetrokken wordt in een ongewenste politiek welke door andere Europese landen in deze sectoren wordt bedreven.

Maar bovendien heeft een belangrijk onderdeel van de gemeenschappelijke markt — nl. Frankrijk — voor zijn gehele handelsbeweging het beginsel van de douane-unie voor onbepaalde tijd opgeschort door de handhaving van een „régime spécial” te verlangen. Dit betekent, dat — zolang de Franse betalingsbalans niet ten minste 1 jaar in evenwicht is en zolang het land niet over voldoende monetaire reserves beschikt (dit laatste eventueel bij wege van arbitrage vast te stellen) — Frankrijk zijn bijzondere invoerrechten (taxes de compensation) en zijn exportsubsidies bij invoer uit en bij export naar de landen van de toekomstige gemeenschap zal mogen behouden. Men kan dus moeilijk volhouden, dat de zekerheid bestaat, dat zelfs na de voorziene overgangperiode van 12 a 15 jaar een volledige vrije uitwisseling van goederen en diensten zal zijn verkregen.

Een andere gewichtige vraag is hoe het verdrag de verhouding ten opzichte van landen buiten de gemeenschap zal regelen. Deze verhouding zal in de eerste plaats worden beheerst door de regeling, ontworpen voor het zgn. buitentarief. Dit gemeenschappelijke buitentarief zal in vele gevallen aanzienlijk hoger zijn dan de douanetarieven van Benelux en Duitsland. Protectionistische invloeden, met name van Franse zijde, hebben zich hierbij ernstig doen gevoelen. De overeenkomst over het toetreden van de Franse overzeese gebiedsdelen heeft de situatie nog verscherpt doordat is toegestemd in hoge buitentarieven voor produkten als koffie, cacao, rubber, bananen en zuidvruchten.

Wij hebben in de aanvang reeds gesteld, dat een douane-unie op zichzelf reeds een discriminatoir element

ten opzichte van niet tot de unie behorende landen inhoudt. Wat thans op het gebied van het buitentarief is tot stand gekomen verscherpt deze discriminatie in hoge mate. Engeland, Canada, de Verenigde Staten, Portugal, Japan, Brazilië hebben aan hun ongerustheid ter zake reeds uitdrukking gegeven. Het zal nog moeten worden afgewacht of niet een meerderheid van de partners in het General Agreement on Tariffs and Trade van mening zal zijn, dat het nieuwe gemeenschappelijke buitentarief niet aan de vereisten met betrekking tot de zgn. „general incidence” voldoet en derhalve niet zou kunnen worden aanvaard.

En dan is er nog een laatste gewichtige vraag die men naar ons oordeel moet opwerpen. Zullen in het verdrag bepalingen worden opgenomen waardoor verzekerd is, dat ieder van de aangesloten landen een politiek op economisch, monetair, agrarisch en sociaal gebied zal voeren, welke is gericht op gezondmaking van de economie van het land? Met andere woorden: is niet het gevaar gecreëerd, dat een of meer landen van de unie zich bij voortduring blijven overgeven bijv. aan een inflatoire monetaire politiek, waardoor ten slotte geen andere uitweg meer zou vrijblijven dan óf deze inflatie zich laten uitbreiden tot geheel West-Europa óf door wederinvoering van restricties de betalingsbalans van de zwakke broeder weer in evenwicht te brengen?

Het verdrag nu zal onvoldoende garanties van de bedoelde aard bevatten. Ieder van de leden-staten zal zelfstandig blijven, bijv. op het gebied van de monetaire politiek. Daarmede is het bouwwerk wel uitermate wankel geworden en in zijn fundamenten aangetast. Wij stellen er prijs op op deze plaats Prof. Wilhelm Röpke te citeren, die in de „Neue Zürcher Zeitung” van 17 februari jl. schreef:

„hoe is de vrijhandel mogelijk tussen Europese landen, die door hun interne economische politiek inflatoire druk toelaten, welke het externe economische evenwicht verstoort, en die daardoor voorwaarden scheppen, volkomen in strijd met de vrije inwisselbaarheid van hun valuta?”

Dit probleem heeft men tot dusver niet kunnen oplossen, ook niet met behulp van de Europese Betalings Unie. Het is zelfs zó, dat deze E.B.U. slechts in stand gehouden kan worden, niet alleen door vergrijpen tegen het vrije handelsverkeer waarbij Frankrijk de kroon spant, maar ook door een gestadige, op de duur echter niet te continueren goud- en deviezenstroom uit de landen waar de inflatoire druk het sterkst is naar landen waar deze het geringst is. Ten slotte wordt de E.B.U. nog op de been gehouden door het scheppen van krediet door de voornaamste crediteurlanden, in de eerste plaats West-Duitsland”.

Wij moeten er ten slotte op wijzen, dat op die gebieden, waar het verdrag wél in een geïntegreerde politiek van de zes landen voorziet lang niet altijd een weg is gekozen, welke als de in het kader van een gemeenschappelijke markt meest passende kan worden beschouwd. Men denke aan de politiek op het gebied van lonen en arbeidsvoorwaarden. Terwijl in het algemeen en met name op het gebied van de goederenproductie het beginsel van de door het mechanisme van de markt zelf tot stand gebrachte harmonisatie als juist is aanvaard, is op het gebied van lonen en arbeidsvoorwaarden het beginsel van het optrekken daarvan door geforceerde wettelijke maatregelen als uitgangspunt gekozen. Een „effort spécial” wordt gevraagd om tot een gelijke beloning van mannen en vrouwen en tot de 40-urige werkweek te komen. Dat dit voor een aantal landen en voor bepaalde bedrijfstakken soms aanzienlijke kostenverhogingen met zich zal brengen spreekt vanzelf.

Uit de beantwoording van de drie vragen, welke in het voorgaande met betrekking tot het verdrag zijn gesteld komt de volgende typering naar voren: de tussen de zes landen bestaande handelsbelemmeringen worden ook na een overgangperiode niet volledig uit de weg geruimd; op vitale punten komt geen gemeenschappelijke politiek tot stand; daar waar deze wel zal worden tot stand gebracht bestaat geen zekerheid dat zij op grondslagen van gezonde economie zal rusten; de handelsbelemmeringen ten opzichte van derde landen worden verzwakt, enerzijds door hoge buitentarieven, anderzijds door preferentie van aankoop voor produkten uit de landen der gemeenschap.

Het verdrag zal daardoor onzes inziens beneden de maat blijven die men — van een algemeen standpunt uit en niet ziende op de belangen van bepaalde onderdelen — eraan moet aanleggen.

Oriënteert men zich een ogenblik op wat het speciale Nederlandse belang terzake is dan kan het oordeel

helaas niet gunstiger luiden. Nederland zal kostenverhogingen te verduren krijgen ten gevolge van de gevraagde extra sociale inspanning, ten gevolge van uit te oefenen preferenties voor produkten uit de gemeenschap en ten gevolge van de hogere buitentarieven bij invoer uit derde landen, die voor ons allen, maar voor bepaalde bedrijfstakken in het bijzonder, zeer bezwaarlijk zullen zijn.

Daardoor alleen al zal onze exportpositie in landen welke niet tot de gemeenschap zullen behoren moeilijker worden. Deze exportpositie zal nog ernstiger worden bedreigd als de afzetmogelijkheden van laatstgenoemde landen ten gevolge van hoge buitentarieven en onderlinge aankooppreferenties worden bemoeilijkt.

Of hiervoor voldoende compensatie kan worden gevonden door een vergroting van onze export naar de landen van de gemeenschap ligt in het duister. Wel moeten wij bedenken, dat wij dan de strijd moeten opnemen bijv. met de Duitse en — als in de toekomst de Franse markt ook open zou gaan — met de Franse industrie op hun thuismarkten. Wie de preferentie van Fransen en Duitsers kent voor het produkt van eigen nijverheid en wie bovendien enigszins op de hoogte is van de industriële organisatie in die landen, met sterke onderlinge bindingen tussen de verscheidene sectoren van het bedrijfsleven, zal zich van de aldaar liggende kansen geen gouden bergen beloven. Bovendien: onze landbouw is van exportverruiming naar deze markten in geen enkel opzicht verzekerd, terwijl het „inland transport” — Rijnvaart en wegvervoer — alleen maar te vrezen heeft, dat zij aan dirigistische regels zullen worden onderworpen.

Internationale handel, zeevaart en zeehavens zien met schrik, dat de te verwachten „deflexion of trade” op allerlei wijze nog versterkt dreigt te worden.

Het is geen wonder, dat in ons land het aantal stemmen dat tegen het verdrag opgaat vrijwel met de dag toeneemt. De landbouw, de handel, de scheepvaart, de industrie hebben te verstaan gegeven, dat zij in hun belangen ernstig worden geschaad.

Nederland is het enige land in West-Europa, dat een grote bevolkingsaanwas heeft. Ieder jaar moeten tienduizenden aan werk worden geholpen. Wij hebben gekozen voor industrialisatie en export om te pogen aldus het nodige werk te verschaffen. Goedkope en efficiënte produktie en afzetmogelijkheden *over de gehele wereld* hebben wij nodig wil deze politiek blijvend slagen. Het verdrag over de gemeenschappelijke markt dreigt onze start minder gunstig te maken. Juist wij, Nederlanders, met onze speciale taak tegenover een sterk groeiende bevolking kunnen ons dit niet veroorloven.

Maar al wordt in brede kringen in ons land wel ingezien, dat dit verdrag niet datgene zal worden wat Nederland en wat onze Regering zich van de Europese economische integratie had voorgesteld, toch hoort men dikwijls de stelling verkondigen: Nederland kan niet anders dan meedoen want anders keert de douane-unie zich tegen ons. En verder: dit is voor Europa de laatste bus; als dit verdrag niet tot stand komt is Europa politiek verloren.

Over beide opvattingen zouden wij nog een enkele opmerking willen maken. Om met de laatste te beginnen: voor Europa ligt in dit verdrag de laatste kans op politiek behoud. Wij gevoelen omtrent de juistheid van deze stelling twijfel. Wel moet men erkennen, dat verwerping opnieuw een malaise in de Europese gedachte zou kunnen oproepen niet ongelijk aan die na de verwerping van de Europese Defensie Gemeenschap. Men moet dan echter tegelijk bedenken, dat na de E.D.G. op het militaire vlak een toetreding van Duitsland tot de N.A.V.O. en een Westeuropese Unie mét Engeland is gevolgd. Zeer velen in de Westelijke wereld zijn thans van mening, dat wat wij op dit gebied thans bezitten beter is dan wat de E.D.G. ons ooit had kunnen geven. Niettemin hebben wij ook tijdens de voorbereiding van de E.D.G. de stemmen gehoord van hen, die zeiden, dat dit verdrag een politieke noodzaak en de laatste bus voor Europa was.

Misschien liggen in economicis de kaarten thans wel ongeveer gelijk. Door het Verdrag, dat wij op het punt staan te sluiten, wordt Engeland eer afgeschrikt dan aangetrokken. In tegenstelling tot wat tot nu toe is beweerd zal een vrijhandelszone tezamen met Engeland thans wellicht bereikbaar zijn zonder gemeenschappelijke marktverdrag dan mét zulk een verdrag. De berichten uit Engeland laten er geen twijfel aan bestaan, dat men daar de preferentie welke thans in het Euromarktverdrag voor de Franse overzeese

gebiedsdelen is neergelegd hoog opneemt en op zijn minst beschouwt als een factor welke de totstandkoming van de vrijhandelszone zal bemoeilijken. Economische integratie van het Europa van de Zes in een grotere Atlantische gemeenschap wordt daardoor moeilijker en de toch al niet zeer hecht gebleken *politieke* samenhang zal hiervan op de duur misschien een ongunstige invloed ondergaan.

Of wij bovendien onze hoop wel zozeer mogen vestigen op de politieke betekenis van het thans ter tafel liggende verdrag is op zijn minst genomen twijfelachtig. Of het verdrag inderdaad de rol zal kunnen vervullen, die men het o.a. toedenkt om West-Duitsland nauwer aan het Westen te binden en een krachtiger positie tegenover het Oosten te creëren, staat nog te bezien. Uit een oogpunt van versterking van de Europese politieke structuur betekent het verdrag immers niet veel, omdat zijn politieke instellingen zwak zijn en het zwaartepunt bij de nationale regeringen blijft liggen.

Bovendien heeft Minister Von Brentano te verstaan gegeven, dat West-Duitsland zich in het vraagstuk van de hereniging tussen Oost- en West-Duitsland door het bedoelde verdrag niet gebonden kan achten. En dan is er het politiek zo uitermate epineuze probleem van de Franse overzeese gebiedsdelen. Weliswaar zal de associatie daarvan bij wijze van proef slechts voor 5 jaren plaatsvinden, maar Frankrijk heeft bij meer dan één gelegenheid te verstaan gegeven, dat de associatie voor haar *conditio sine qua non* is voor deelneming aan de markt.

Hoe men de gezamenlijke investeringen in deze gebiedsdelen ook regelt, ergens loert het gevaar, dat de Afro-Aziatische wereld Europa als totaliteit identificeert met de Franse politiek in Afrika, een politiek, die — hoe men daarover ook wil denken — in Azië en Afrika zeer slecht wordt ontvangen.

Wij moeten ons naar ons oordeel dus naar drie richtingen — het Duitse vraagstuk, het vraagstuk van de Franse koloniën, het vraagstuk van de verhouding tot Engeland en Amerika — wel ernstig afvragen of dit verdrag politiek wel zulke gunstige effecten zal hebben. Als men het dan al beslist met een bus wil vergelijken rijst de vraag, of het wel de goede bus is en of wij voor onze reis naar de toekomst toch maar niet liever een ander vervoermiddel zouden kiezen.

En nu ons laatste punt. Moet Nederland inderdaad tot iedere prijs dit verdrag aanvaarden? Kunnen wij ons niet veroorloven daarbuiten te blijven?

Dit is natuurlijk niet zonder meer te beoordelen. Nauwkeurige afweging van alle voor- en nadelen van de positie binnen en buiten de markt is daarvoor nodig. Wie deze studies niet heeft gemaakt kan terzake niet met beslistheid spreken. Wie niet bereid is zelfs maar de mogelijkheid van een niet-aanvaarding door Nederland te overwegen kan geen objectief oordeel over het verdrag als zodanig vellen.

Bepaald onjuist komt het ons voor als wij ons terzake door een soort vage angst voor het isolement zouden laten leiden. Ook Zwitserland, ook Denemarken, Zweden en Noorwegen bepalen in vrijheid als kleine, welvarende in hoge mate van export afhankelijke naties hun positie. Ook al weten wij, dat ieder van deze landen en ook ons eigen land zich voor eigen specifieke economische vraagstukken geplaagd ziet, maant de houding van genoemde landen ook ons land ertoe, zijn positie rustig van alle zijden te overwegen en daarbij alle mogelijkheden in de beschouwingen te betrekken.

Nu wij worden geconfronteerd met een verdrag, dat ons volksbestaan in het nauw dreigt te brengen zou het kunnen zijn, dat wij ons niet ongelukkig behoeven te voelen in de rij van kleine welvarende naties die Europa kent.

Of Benelux van zulk een Nederlandse beslissing het slachtoffer zou worden, zou van België en Luxemburg afhangen. Technisch lijkt het wel mogelijk Benelux te laten functioneren als Nederland aan de gemeenschappelijke markt niet zou deelnemen. Contractueel zijn de partners reeds geruime tijd aan elkaar verbonden en men kan zich niet goed voorstellen dat België en Luxemburg zich van deze bindingen ontslagen zouden kunnen achten als Nederland de Brusselse verdragen niet zou aanvaarden. Bovendien — niet België en Luxemburg zijn onze grootste klanten — maar wij zijn de grootste klanten van de B.L.E.U.

Het is geen koopmansgebruik de beste klanten buiten de deur te zetten.

Wij hebben ditmaal ook deze laatste lijnen eens willen doortrekken omdat wij menen, dat er juist op dit punt veel vage angst bestaat, die ons in onze vrijheid tot het nemen van de meest verantwoorde beslissing ernstig zou kunnen hinderen, een beslissing „in multos annos”, voor lange, lange, misschien bange, jaren. Of zou, als men meent aan een ondertekening nu eenmaal met fatsoen werkelijk niet te kunnen ontkomen, een *algemene* opzeggingstermijn na een bepaalde proefperiode de redding en veilige waarborg kunnen geven? Dan zou het althans een voorlopige voorzichtige stap en geen sprong in onbekend duister zijn.

Of zouden wij in ieder geval onze handtekening afhankelijk moeten stellen van het totstandkomen van een vrijhandelszone in O.E.E.C.-verband en het niet-totstandkomen daarvan binnen een zekere termijn als een ontbindende voorwaarde beschouwen?

Het zijn uitwegen die men geneigd is te zoeken, indien de meerderheid van ons volk van oordeel zou zijn, dat dit verdrag — volgens de vrijwel unanieme opinie in Nederland economisch gezien een slechte zaak — om politieke redenen niet zou kunnen worden verworpen.

Rotterdam,
K. P. VAN DER MANDELE.